

Ключевые слова: *уголовная ответственность, освобождение от отбывания наказания с испытанием, коррупция, коррупционное правонарушение, коррупционное преступление.*

Knyzhenko O.O. Relief from probation and concluding agreements in criminal proceedings for corruption crimes

The question about the possibility of an agreement in the criminal proceedings of corruption crimes *uhodzhennyam* release remission of penalty with probation was carried out. On the basis of the common parts of the Criminal Code of Ukraine, the modern anti-corruption legislation, it is concluded that in the case of a corruption offense can only agree punishment, its type and size, but the release from probation – no. Part 1 of Art. 75 Criminal Code of Ukraine directly deprives the court to dismiss the possibility of probation person sentenced for a corruption offense.

This conclusion follows from the fact that in ch. 1, Art. 75 of the Criminal Code of Ukraine stipulates the grounds and conditions for exemption from the application of probation.

Conditions of use is punishment of correctional labor, official restraint, restriction of liberty and imprisonment for a term not exceeding five years. Based on the changes made in 2014, added another condition – this crime must not be corrupt.

Grounds for release on probation due to social danger of the crime and the person who committed it. The use of release on probation can firstly on those public danger which is small, and secondly, data characterizing the offender and suggest the possibility of an amendment stateless serving the main punishment.

Otherwise (in case of recognition of independence of these rules) grounds the use of release on probation in the case of approval of the settlement or plea is other than those provided ch. 1, Art. 75 Criminal Code of Ukraine. This would mean that at the conclusion of such an agreement not important nor the severity of the offense or the offender, or the circumstances that would allow to conclude about the possibility of correcting convicted without punishment.

Key words: *criminal liability, remission of penalty with probation, corruption, corruption offence, corruption crime, corruption criminality.*

УДК 343.132: 343.14

Є.Д. Лук'янчиков,
В.Є. Лук'янчикова

УЧАСНИКИ ОСВІДУВАННЯ

Висвітлено дискусійні питання щодо видів освідування як самостійної слідчої (розшукової) дії у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України та можливості його проведення в примусовому порядку. Здійснено порівняльний аналіз правового регулювання слідчої (розшукової) дії за КПК Росії, України та інших країн.

Ключові слова: *слідчий, слідчі (розшукові) дії, освідування, спеціаліст, експерт.*

Постановка проблеми. До групи слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на отримання нонвербальної інформації, відповідно до чинного КПК України, відносять освідчування особи. Цю слідчу дію розглядають як різновид слідчого огляду, специфічним об'єктом якого виступає тіло живої людини. За час її використання у кримінальному провадженні науковці розробили тактичні рекомендації та прийоми щодо порядку й тактики її проведення з метою отримання бажаних результатів для формування судових доказів. Прийняттям нового КПК України низка пропозицій щодо удосконалення правового регулювання цієї слідчої (розшукової) дії знайшла своє закріплення. Законодавчо розширені завдання освідчування, що відповідає потребам слідчої практики. Відбулися певні зміни в порядку залучення до її проведення судово-медичного експерта або лікаря, а також понятих. Разом з тим, окремі положення цієї правової норми викладено недостатньо чітко та однозначно, що викликає певні ускладнення в їх реалізації на практиці, потребує наукового тлумачення та обґрунтування пропозицій щодо подальшого удосконалення цієї правової норми, а отже обумовлює актуальність розглядуваних питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові та організаційні питання проведення освідчування розглядалися в працях таких науковців, як В. Д. Берназ, В. І. Галаган, В. А. Колесник, І. В. Кубарев, О. П. Кучинська, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, Д. О. Савицький, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, С. В. Харченко, К. О. Чаплинський, М. Є. Шумило та ін. Ними піддавалися дослідженню поняття, правова природа, підстави проведення й учасники освідчування, особливості використання спеціальних знань і залучення спеціаліста. Проте ряд питань залишаються невирішеними, потребують додаткового дослідження та обґрунтування.

Формування цілей. Мета дослідження полягає в аналізі проблемних питань, що виникли у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України та обґрунтуванні пропозицій щодо подальшого правового унормування даної слідчої (розшукової) дії.

Виклад основного матеріалу. Освідчування особи є різновидом слідчого огляду, але виділяється в самостійну слідчу (розшукову) дію завдяки специфіці об'єкта, що підлягає обстеженню – тіло живої людини. Віднесенню освідчування до різновиду слідчого огляду за КПК України 1960 р. певною мірою слугувало те, що стаття, у якій визначався порядок його проведення було розміщено в главі 17 «Огляд, освідчування, відтворення обстановки та обставин події» після статей, якими регулювалися окремі види слідчого огляду. Цим, з одного боку, підкреслювалася належність освідчування за своїми пізнавальними можливостями до слідчого огляду, а з іншого – освідчування виділялося як самостійна слідча дія, що

має специфічний об'єкт, визначену мету й порядок проведення. Розробниками чинного КПК України цей ланцюжок порушено. Стаття, що визначає порядок освідування розміщено між статтями, присвяченими слідчому експерименту та проведенню експертизи. У процесі подальшого удосконалення КПК України це положення доцільно врахувати для виділення групи слідчих (розшукових) дій для отримання відомостей неконвербального характеру. Такий підхід сприятиме викладенню системи слідчих (розшукових) дій у певній логічній послідовності, відповідно до застосованих під час їх проведення пізнавальних прийомів і методів.

Порядок, умови й правила освідування визначаються ст. 241 КПК України. Його проведення можливе за наявності фактичних та юридичних (правових) підстав. Під фактичними підставами прийняття рішення про проведення даної слідчої (розшукової) дії розуміють наявність у слідчого певної інформації, що на тілі особи (підозрюваного, потерпілого, свідка) можуть бути виявлені сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети. Відомості про наявність на тілі особи відповідних слідів можуть міститися в різноманітних джерелах і маю не тільки імовірний, як вважають деякі науковці, а й достовірний характер [1, с. 537]. Таких відомостей у матеріалах провадження має бути достатньо, щоб у слідчого сформувався обґрунтований висновок про те, що на тілі особи можуть бути виявлені особливі прикмети або сліди злочину, установлення яких має значення для розслідування.

Юридичною підставою проведення освідування є постанова прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК України). Він може винести її як за власною ініціативою, так і за клопотанням слідчого. Така постанова є обов'язковою для особи, яка підлягає освідуванню. У більшості випадків особа, щодо якої винесена подібна постанова погоджується добровільно пройти освідування. Проте мають місце непоодинокі випадки, коли особа відмовляється від освідування. У цьому разі освідування може проводитися в примусовому порядку (ч. 3 ст. 241 КПК). Оскільки подібні дії пов'язані зі втручанням в особисту недоторканність, науковці висловлюють різні думки щодо примусового освідування осіб, які можуть мати різний процесуальний статус. Можливість застосування примусу щодо підозрюваного, зазначає Д. О. Савицький, не викликає сумніву за наявності відповідних підстав для проведення освідування. Для примусового освідування потерпілого підставою має бути обґрунтоване припущення щодо неправдивості його показань і наявність достатніх даних уважати, що це дозволить виявити фактичні дані на підтвердження або спростування такої версії. Примусове освідування свідка можливе за наявності даних уважати, що на його тілі можуть бути виявлені сліди злочину або інші докази, що

мають значення для встановлення його обставин, а також оцінки правдивості його показань [2, с. 25].

Звернення слідчого з клопотанням до прокурора для отримання постанови про проведення освідування обумовлюється суттєвим утручанням в особисті права людини, у першу чергу, на її тілесну недоторканність та особисту свободу, необхідністю забезпечити від розголошення відомості про інтимні сторони її життя, наявність на тілі ознак хвороби тощо.

Відповідно до КПК 1960 р. Є. Г. Коваленко слушно зазначав, що освідування, як слідча дія, полягає в огляді слідчим або за його дорученням певними особами тіла живої людини з метою виявити або засвідчити наявність у неї особливих прикмет, а також слідів злочину [3, с. 319]. Кримінально-процесуальне законодавство того часу передбачало два види освідування залежно від суб'єкта, який його проводив: слідче – могли проводити слідчий, орган дізнання, прокурор; судово-медичне – міг проводити судово-медичний експерт, а за його відсутності лікар, що має відповідні спеціальні знання. За результатами проведеного нами дослідження, освідування судовим медиком проводилося по 49,0 %, а лікарем по 7,8 % вивчених матеріалів кримінальних проваджень при розслідуванні злочинів проти особи.

При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. Захисту прав особи сприяє припис КПК, за яким слідчий, прокурор не має права бути присутніми при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю її оголовати та оглядати інтимні ділянки на тілі, навіть за наявності такої згоди з боку освідуваної особи. Отже, порядок освідування особи однієї статі зі слідчим або особою, якій він це доручає зробити не викликає будь-яких сумнівів та непорозумінь.

Деякі неузгодженості та суперечливості вбачаються у викладенні ч. 2 ст. 241 КПК України. З одного боку у ній міститься припис про те, що «освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі». Разом з тим, із цього загального положення передбачено виняток - проведення освідування «лікарем і за згодою особи, яка освідується». Постає питання про те, чому законодавець не згадує у цьому випадку судово-медичного експерта, а також як слід розуміти згоду особи, яка освідується. По-перше, зі змісту цієї норми слідує висновок про неможливість самостійного освідування особи судово-медичним експертом, що є недостатньо логічним та послідовним. По-друге, чи має поширюватися згода особи тільки на проведення освідування лікарем чи і слідчим? За загальним правилом стаття лікаря не має значення для визнання принизливим факту оголовання освідуваного. Тоді така згода може стосуватися лише

слідчого. Проте, незважаючи на таку згоду, слідчий і прокурор не можуть бути присутніми під час освідування особи іншої статі, якщо це пов'язано з її оголенням (ч. 2 ст. 241 КПК). Тому подібний припис у КПК слід уважати недоречним і таким, що підлягає вилученню.

На викладення змісту ч. 2 ст. 241 КПК України, на нашу думку, справили вплив положення ст. 193 КПК України 1960 р. Цією нормою передбачалося два види освідування: слідче та судово-медичне. Судово-медичне освідування за вказівкою слідчого проводив судово-медичний експерт або лікар. Про результати проведеного освідування судово-медичний експерт складав акт, а лікар видавав довідку.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство не згадує про судово-медичне освідування, а тому з упевненістю можна вести мову лише про один вид освідування – слідче, що повною мірою відповідає загальним положенням щодо визначення слідчих (розшукових) дій та суб'єктів їх проведення. Думка про єдиний вид освідування – слідче ґрунтується на тому, що: а) законодавець не передбачив право слідчого своєю вказівкою доручати освідування судово-медичному експертові або лікареві, як було раніше; б) закріпив лише одну форму фіксації його результатів – протокол (ч. 5 ст. 241). Складання протоколу слідчої (розшукової) дії є прерогативою слідчого, або іншої особи, яка проводила слідчу (розшукову) дію за його дорученням.

Отже, сьогодні може йтися лише про один вид освідування – слідче, проводити яке може тільки слідчий (прокурор), але не лікар, навіть за згодою освідуваної особи. Для участі в освідуванні, як будь-якої іншої слідчої (розшукової) дії, може бути запрошений спеціаліст (судово-медичний експерт, лікар або криміналіст). Проведення освідування за участю судово-медичного експерта має певні переваги й може бути більш результативним. Така діяльність є його професійним обов'язком і повсякденною роботою. У зв'язку із викладеним, положення про проведення освідування особисто лікарем має бути вилучено з даної статті.

Проведення освідування передбачає необхідність і можливість оголення тіла (або його частин) освідуваної особи. У цьому зв'язку спостерігається обмеження права особи на її тілесну недоторканність, що враховано законодавцем у визначенні правил його проведення. Під час проведення освідування забороняється застосовувати дії, що принижують гідність людини або небезпечні для неї. Особа, яка здійснює кримінальне провадження може доручити проведення освідування особи іншої статі слідчому відповідної статі.

Освідування, як слідча (розшукова) дія, частенько пов'язане з необхідністю встановити на тілі людини подряпини, сліди укусів, хірургічних операцій, крові та інших слідів кримінального правопорушення.

Цьому сприяє використання спеціальних знань у галузі медицини. У таких випадках, за КПК України 1960 р., слідчий доручав проведення освідування судово-медичному експертові або лікареві. Останні за результатами огляду тіла людини складали відповідно акт або довідку. Такі дії Л. Д. Удалова називає медичним освідуванням [4, с. 182]. Слід звернути увагу на те, що судово-медичний експерт і лікар до виконання завдання слідчого підходять більшою мірою з медичної точки зору і менше уваги звертають на встановлення та фіксацію особливих прикмет і слідів, які можуть у подальшому мати значення для проведення трасологічних досліджень із метою встановлення механізму заподіяння тілесних ушкоджень. У цьому зв'язку доцільно підтримати думку С. О. Софронова, про проведення освідування безпосередньо слідчим із залученням до участі в ньому судово-медичного експерта або лікаря [4, с. 13-14]. Це сприятиме поєднанню юридичних і медичних знань під час проведення освідування, щоб встановити наявність і характер тілесних ушкоджень – ран (вогнепальних, різаних або колотих, рубаних або заподіяних тупим предметом); саден, подряпин, синців, слідів дії отруйної речовини, визначити їхні розміри, локалізацію на тілі та правильно й повно відобразити встановлені обставини у протоколі слідчої (розшукової) дії.

Віднесення судово-медичного освідування до слідчих (розшукових) дій, визначення його сутності і завдань не залишилося поза увагою науковців. Так, С. А. Шейфер зазначає, що таке освідування не може вважатися самостійною слідчою дією й проводитися поза рамками судової експертизи. Головний аргумент автора полягає в тому, що обслідування живих осіб шляхом медичного спостереження частенько пов'язано з вирішенням складних завдань, які вимагають глибоких професійних знань [6, с. 24-25].

Дійсно, у ході розслідування можуть виникати складні завдання медичного характеру, які не можуть бути вирішені освідуванням особи, оскільки останнє є різновидом огляду, об'єктом якого виступає тіло людини. Для вирішення таких завдань треба призначати судово-медичну експертизу. Але, зазначає А. Я. Дубинський, можуть виникати завдання й меншої складності (визначення стану сп'яніння, виявлення зовнішніх змін організму людини тощо), які можуть бути успішно вирішені без експертного дослідження [7, с. 91]. Подібних висновків можна дійти з аналізу норм про освідування за КПК Росії. У них завдання освідування, у порівнянні з попередніми, значно розширені та включають виявлення на тілі людини особливих прикмет, слідів злочину, тілесних ушкоджень, встановлення стану сп'яніння та інших властивостей та ознак, які мають значення для справи, якщо для цього не потрібно проведення експертизи (ст. 179 КПК РФ).

Розширення завдань, які можна вирішувати освідуванням мало б позитивно сприйнятися практиками та науковцями, але викликало сумніви та заперечення, які не можна визнати безпідставними. На цю обставину слушно звертає увагу С. А. Шейфер і зазначає, що слідчий простим спостереженням не може виявити в особи стану сп'яніння. Звичайні ознаки такого стану: запах алкоголю, невпевнена хода, плутана мова, червоний колір обличчя тощо – багатозначні й можуть бути притаманні іншим станам людини: хвороби, яка супроводжується прийомом ліків, утомленості, страху тощо. Тому в подібній ситуації слідчий повинен направити особу до відповідної медичної установи, де з застосуванням прийомів судово-медичного дослідження спеціаліст дійде висновку з цього питання [8, с. 92].

Поділяючи зазначену думку, зауважимо, що ні чинний, ні КПК України 1961 р. установлення стану і властивостей особи не відносять до завдань освідування. Дійсно, у ст. 241 КПК завдання освідування розширюється й полягає у виявленні на тілі особи окрім особливих прикмет ще й слідів злочину, але обмежується пізнавальними можливостями (огляд тіла) даної слідчої (розшукової) дії. Воно повною мірою відповідає вимогам ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, яка гарантує захист від катувань чи жорстоких або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання, зокрема, жодна особа не повинна без її добровільної згоди піддаватися медичним чи науковим дослідям.

Визначення стану організму людини, зокрема сп'яніння, наркотичного збудження, потребує використання спеціальних знань і має вирішуватися проведенням судово-медичної експертизи, а не освідуванням (слідчим або судово-медичним). Адже освідування, як слідча дія, не передбачає й не може передбачати будь-які дослідження над людиною. Не випадково норма про освідування розміщена в тій самій главі КПК України, де й огляд. За пізнавальними прийомами і сутністю огляд і освідування мають багато спільного й розрізняються лише об'єктом пізнавальної діяльності. Для освідування це тіло живої людини. Звичайно, простим оглядом тіла людини можливо виявити лише зовнішні ознаки, а не внутрішні властивості, стани організму, що потребують спеціального дослідження. Оскільки ні слідчий, ні судовий медик таких досліджень не проводять, а лише документують передбаченими засобами зовнішні ознаки на тілі людини, виявлення, так званих ознак сп'яніння або вживання наркотичних речовин може викликати потребу у призначенні експертизи. Саме тому науковці Росії висловлюють слушні пропозиції про вилучення з відповідної статті КПК положення про те, що освідування призначається для виявлення стану сп'яніння [9, с. 13–14].

Окремого розгляду потребує питання про учасників освідування, яких можна виділити у дві групи: обов'язкові та факультативні. До першої групи відносять слідчого, особу, яка підлягає освідуванню та понятих, а до другої - спеціаліста (судово-медичний експерт, лікар, криміналіст тощо). Коло осіб, які можуть бути піддані освідуванню, визначено в ст. 241 КПК України – це підозрюваний, потерпілий і свідок. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо злочинів проти особи показало, що освідування проводилося у 78,4 % випадків. Освідування підозрюваного проводилося у випадках, коли: а) потерпілі вказували на особливі прикмети злочинця (наявність шрамів, родимих плям, татуювання тощо); б) з матеріалів провадження вбачалося, що на тілі нападника могли залишитися або утворитися сліди речовин, що були на місці події (фарба, сипучі речовини тощо); в) у показаннях потерпілого міститься інформація, що на тілі підозрюваного внаслідок боротьби з ним могли залишитися подряпини, поранення, укуси тощо. Під час освідування в таких осіб вилучають піднігтьову речовину або нігті коротко зрізують та направляють для дослідження. При огляді тіла та одягу уважно обстежують місця, на які менше уваги звертає підозрюваний (кишені, манжети, ранги взуття, козирок кашкета, волосся, вушна раковина тощо).

Для проведення освідування слідчий зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) або застосувати безперервний відеозапис цієї слідчої дії (ч. 7 ст. 223 КПК). Дещо інакше це питання вирішувалося за КПК України 1960 р. Відповідно до ст. 193 КПК присутність понятих у процесі освідування не передбачалася. Проте в ч. 2 ст. 127 КПК зазначалося, що залучення понятих до участі в освідуванні здійснюється в разі, якщо слідчий визнає це за необхідним. З аналізу зазначених норм І. М. Бацько доходить висновку, що слідчий може провести освідування, не запрошуючи понятих [10, с. 181–184]. Інші автори дотримуються думки, відповідно до якої освідування має проводитися за участю понятих, оскільки супроводжується оголенням тіла особи [11, с. 383].

При вирішенні питання про доцільність залучення понятих до проведення освідування, слід виходити з етичних міркувань, на що звертають увагу науковці й практики. З почуття сором'язливості не кожна особа з захопом ставиться до того, що під час огляду її тіла крім слідчого та спеціаліста будуть присутні інші учасники (поняті), які, відповідно до закону є обов'язковими. Уважаємо, що саме тому КПК України 1960 р. вирішення цього питання відносив до повноважень слідчого, який мав можливість запросити понятих, якщо визнає це за необхідним (ч. 2 ст. 127 КПК України). Таке формулювання норми дозволяло з'ясувати питання про запрошення понятих з освідуванню особою, урахувати її думку в прийнятті рішення. На жаль, КПК не визначав, якими мають бути такі

випадки. Про участь понятих у слідчих діях написано достатньо робіт, а тому в цьому дослідженні не будемо звертатися до цієї проблеми. Зазначимо, що запрошення понятих вважають необхідним, щоб у подальшому слідчий мав можливість убезпечити себе від неправомірних скарг від заінтересованих осіб. У розв'язанні означеного питання, на нашу думку, слід погодитися з пропозицією В. Г. Дрозд, яка зазначає, що запрошення понятих до участі в освідуванні доцільно погоджувати з особою, виходячи з етичних міркувань, однак остаточне вирішення залежить від слідчого [12, с. 10]. Слід мати на увазі, що не кожній особі, яка надала згоду добровільно пройти освідування, приємно, щоб її оголене тіло оглядав не тільки слідчий, а ще й поняті, які є сторонніми особами, запрошеними з вулиці. У тих випадках, коли в освідуванні бере участь судовий медик або лікар, загалом немає необхідності в залученні понятих, що не може викликати сумніву. В інших випадках це, дійсно, право слідчого, яким він користується залежно від слідчої ситуації, що склалася на конкретний момент розслідування. Зазначене положення про участь понятих у проведенні освідування має знайти відображення в процесі подальшого удосконалення цієї статті КПК України. Необхідність участі понятих в освідуванні вирішує слідчий з урахуванням слідчої ситуації й думки освідуваної особи.

Понятим роз'яснюють право бути присутніми при всіх діях слідчої й обов'язок засвідчити підписами у протоколі факт проведення освідування та його результат. Учасникам слідчої дії роз'яснюють право робити зауваження з приводу освідування й правильності його фіксації, які заносяться до протоколу. Про проведене освідування складається протокол (ч. 5 ст. 241 КПК) згідно з вимогами статей 104 – 106 КПК України.

У протоколі слід описати сліди крові, указуючи їхній вигляд за механізмом утворення (п'ятюки, помарки, краплини, бризки), розмір і локалізацію. Крім цього, слід застосовувати технічні засоби фіксування слідчої дії (фотографування, відеозапис чи інші технічні засоби) (ст. 107, ч. 4 ст. 241 КПК). Для цього доцільно використовувати кольорові фотознімки, що дозволить більш природно фіксувати колір подряпин, синців, різноманітних татувань. Адже пошкодження існують обмежений час, перебувають у динаміці й характеризуються визначеними кольоровими змінами. Треба зафіксувати стан одягу, характер наявних ушкоджень, їх розташування. Доцільно здійснювати зйомку окремих частин тіла, на яких є пошкодження (синці, крововиливи, кіптява пострілу тощо) детальним методом.

У разі неповного фіксування технічними засобами процесу та результатів слідчої дії відображеними можуть бути не всі обставини, а тільки ті, що мають значення наочності – місця зі слідами злочину або осіб

ливими прикметами, місця, на яких відсутні сліди злочину, але про них давали показання допитані особи й передбачалася їх наявність.

Результати технічного фіксування освідування оформляють у вигляді додатків до протоколу слідчої дії. Зображення, демонстрація яких стороннім особам може розглядатися як образлива для освідуваного, зберігаються в запечатаному й завіреному підписом слідчого, прокурора конверті. Такі додатки не надаються учасникам провадження для ознайомлення й можуть бути надані лише суду під час судового розгляду.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що освідування особи є самостійною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться слідчим. Учасники освідування поділяються на дві групи: обов'язкові та факультативні. У разі необхідності слідчий може залучити до проведення освідування спеціаліста (судово-медичного експерта, лікаря або криміналіста), який володіє необхідними спеціальними знаннями. Освідування може проводитися у примусовому порядку, але без порушень прав та законних інтересів освідуваної особи. Перед застосуванням примусу слідчий має використати всі наявні в нього можливості для переконання особи добровільно пройти освідування. Увага науковців до дослідження цієї слідчої дії сприятиме розв'язанню дискусійних питань щодо порядку й умов її застосування на практиці та унормуванню в КПК України.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Савицький Д. О. Захист прав особи при проведенні освідування / Д. О. Савицький // Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 24-26.
3. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України / Є. Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 576 с.
4. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України / Л. Д. Удалова. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. – 280 с.
5. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С. О. Сафронов. – К., 1999. – 20 с.
6. Шейфер С. А. Следственные действия: Система и процессуальная форма / С. А. Шейфер. – М. : Юрид. лит., 1981. – 128 с.
7. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя. Правовые и организационные проблемы / А. Я. Дубинский; [отв. ред. Г. И. Чангули]. – К. : Наукова думка, 1984. – 182 с.

8. Шейфер С. А. Проблемы развития системы следственных действий // Уголовное право / С. А. Шейфер. – 2002. – № 3. – С. 90–92.
9. Букаев Н. Проблемы производства освидетельствования как следственного действия по УПК РФ / Н. Букаев, Н. Гребнева // Закон и жизнь. – 2004. – № 10. – С. 13–14.
10. Бацко И. Н. Сравнительный анализ правил освидетельствования по уголовно-процессуальным кодексам Российской Федерации, Республики Беларусь и Украины / И. Н. Бацко // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – 2003. – № 2 (6). – С. 181–184.
11. Бурлака В. В. Тактика проведения освидетельствования при розслідуванні незаконного позбавлення волі або викрадення людини / В. В. Бурлака // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності. – Одеса, 2011. – С. 69–72.
12. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. Г. Дрозд. – К., 2009. –17 с.

Лукьянчиков Е.Д., Лукьянчикова В.Е. Участники освидетельствования

Исследуются дискуссионные вопросы о видах освидетельствования как следственного (розыскного) действия в свете нового Уголовного процессуального кодекса Украины и возможностей его производства в принудительном порядке. Осуществлен сравнительный анализ правового регулирования данного следственного (розыскного) действия в УПК России, Украины и других государств.

Ключевые слова: *следователь, следственные (розыскные) действия, освидетельствование, специалист, эксперт.*

Lukianchykov E.D., Lukianchykova V.E. Participants of examination

Discussion questions on types of examination as independent investigative (detective) actions in the light of the new Criminal Procedure Code of Ukraine and the possibility of its enforcement were highlighted. The comparative analysis of legal regulation of this investigative (detective) action according to the Criminal Procedure Code for Russia, Ukraine and other countries was conducted.

It is noted that adoption of the new Criminal Procedural Code of Ukraine has taken into account many proposals for improving the regulation of the investigative (detective) actions previously expressed both legal scholars and practitioners. As a result there were statutorily expanded the tasks of examination that meets the needs of investigative practices. There were made some changes in order to involve forensic medical expert or doctor and witnesses to examination.

Author indicated that invitation of witnesses is essential to investigator to protect from unlawful complaints of concerned parties. This right investigator uses depending on situation at a particular time of the investigation. It is claimed that this provision concerning the participation of witnesses in conducting examination should be reflected in further improvement of the articles of the Criminal Code of

Ukraine. The necessity of witnesses' participation in examination the investigator decides according to the investigation situation and opinion of examined person.

The analysis allows to state that person examination is an independent investigative (detective) action that is performed by the investigator. Members of examination are divided into two groups: mandatory and optional. In appropriate cases the investigator can involve for examination some specialists (forensic expert, doctor or criminologist) as a domain expert. Examination can be enforced but without violating the rights and legally protected interests of examined person. Before applying enforcement investigator must use all available opportunities to convince person to pass such examination voluntarily.

It is concluded that the attention of scientists to research of the investigative (detective) actions will contribute to the solution of discussion issues concerning the procedure and conditions for its application in practice and normalization of CPC of Ukraine.

Key words: *investigator, investigative (detective) actions, examination, domain expert, forensic expert.*

УДК 343.148

Л.В. Мелех

**ОЦІНКА ДОКАЗІВ ЯК ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП
ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ**

Акцентовано, що господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Підкреслено те, що оцінка доказів, це розумова, логічна діяльність, яка приводить до висновків щодо допустимості, належності, достатності кожного доказу по справі для наступного формулювання висновків та постановлення рішень. Суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Ключові слова: *доказування, докази, оцінка доказів, судочинство.*

Постановка проблеми. Глибше й повніше зрозуміти роль оцінки доказів. Показати місце і роль означеного поняття власне в господарсько-процесуальному праві. Довести, що оцінки доказів є критерієм винесення правильного рішення, оскільки рішення суду є найважливішим актом правосуддя, покликане забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини й громадянина та здійснення проголошеного Основним Законом України принципу верховенства права, про що зокрема зазначено в постанові Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі».

Аналіз останніх досліджень і публікацій Теоретичною базою для проведення дослідження стали праці вчених-правознавців у галузі доказового права: В.Ф.Бойко, Ю.М. Грошевого, С.В. Курильова, Б.Т.Матюшина,